

Шпортко Валерій Іванович

Рисунок у сучасному українському образотворчому мистецтві: тенденції розвитку

У статті здійснено спробу дослідити тенденції розвитку сучасного рисунка. Автор спирається на науковий узагальнений аналіз досліджень, шляхів розвитку рисунка сучасними українськими мистецтвознавцями та художниками, майстрами різних видів і жанрів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: *рисунок, тенденції розвитку, актуальність, естетичне виховання.*

Шпортко В.И.

Рисунок в современном украинском изобразительном искусстве: тенденции развития

В статье предпринята попытка исследовать тенденции развития современного рисунка. Автор ссылается на научный обобщенный анализ исследований, путей развития рисунка современными украинскими искусствоведами и художниками, мастерами разных видов и жанров изобразительного искусства.

Ключевые слова: *рисунок, тенденции развития, актуальность, эстетическое воспитание.*

Valeriy Shportko

Drawing in contemporary Ukrainian Fine Arts: tendencies of development

The article makes an attempt to investigate the development trends of modern drawing. The author recalls to the analysis of scientific studies through the development of the drawing by modern Ukrainian art historians, painters and artists of different kinds of fine art genres.

Key words: *drawing, tendencies of development, actuality, aesthetic perception.*

Свої думки з приводу дослідження розвитку рисунка в сучасному українському мистецтві можна почати з цитати про його сутність, яку висловив Валерій Алфеевський: «С рисунка починається все изобразительное искусство. Рисунок доводить до нас и самым понятным образом и кратчайшим путем мысли и чувства художника. Мне представляется, что рисунок — это внимательное, строгое проникновение в сущность изображаемого, отобранная композиция не только форм, но и впечатлений» [1, 11].

Мета дослідження — вивчити стан сучасного рисунка, викликати інтерес і увагу до його проблем як самостійного виду творчості. Естетичне виховання, розкриття в кожній людині художніх здібностей, формування особистості молодого покоління — завдання, що лежать в основі цієї статті.

«За три сотні років існування український станковий рисунок пройшов великий шлях від підлеглого знаряддя, вивільнився із залежного становища від живопису, гравюри, книжкової ілюстрації і став нарівні з іншими видами образотворчого мистецтва, зберігши при цьому свою унікальність, особливу рисункову структуру художнього образу. Співіснування поряд різних стилєвих течій, що базуються на спільних

традиціях національної школи, збагачує сучасне українське мистецтво рисунка, підкреслюючи його самотність на світовій мистецькій арені» [4, 265].

Основу, фундамент української школи мистецтва рисунка поступово у свій час закладали Т. Шевченко, І. Сошенко, М. Мурашко, О. Мурашко, Ф. Кричевський, М. Бойчук, О. Саєнко, С. Григор'єв, К. Єлева, В. Касіян, Г. Меліхов, К. Трохименко, О. Сиротенко, О. Шовкуненко (рис. 1–6). Традиції майстрів у оволодінні мистецтвом художньої рисувальної школи в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА) на кафедрі рисунка продовжили Ю. Бондаренко, В. Болдирев, О. Кривоніс, М. Попов, Ю. Ятченко, В. Бистряков, С. Зорук, В. Сухенко, В. Нікітін, Ю. Ларіонов, В. Крижанівський, В. Магелас та ін.

Дослідницькими та науково-методичними здобутками у галузі рисунка поділилися викладачі кафедри рисунка Академії у своїх навчальних посібниках [4; 8; 12]. Вимогливе ставлення до рисунка в НАОМА було також і у викладачів кафедр живопису, графіки, скульптури. Досить згадати професорів В. Бородаєва, В. Болдирєва, В. Виродеву-Гот'є, Л. Вітковського, О. Власова, М. Гуйду, В. Гуріна, В. Задорожного, В. Забашту, В. Зарецького, М. Компанця, О. Кожекова,

Рис. 1. Т. Шевченко. Портрет А. Лазоревської. 1859 р.

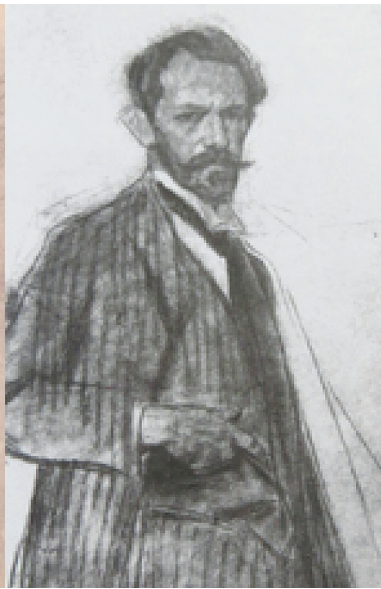

Рис. 2. О. Мурашко. Автопортрет. 1917 р.

Рис. 3. Ф. Кричевський. Молодий опришок. 1931–1932 рр.

Рис. 4. К. Єлева. Узбецький хлопчик. 1942 р.

Рис. 5. К. Трохименко. Козак. 1916 р.

Рис. 6. М. Попов. Душевна розмова. 1977 р.

О. Лопухова, В. Пузиркова, С. Подерв'янського, М. Стороженка, А. Чебикіна, В. Шаталіна, Т. Яблонську, Г. Якутовича, щоб отримати підтвердження цьому (рис. 7–10).

Формування основ та традицій рисунка з часом змінювалось і було пов'язане зі ствердженням реалістичного трактування художніх образів. Глибоке розуміння форми, пластики, виразності композиції, станковості, вибору сюжету ставлять його поряд із живописом та графікою. Викликає інтерес рисунок, який відображає глибоке вивчення художником життя, його ставлення до явищ навколишнього світу, нерозривний зв'язок з природою, розкриває духовний світ митця. Тенденції розвитку рисунка стисло і лаконічно викладено в навчальному посібнику В. Сухенка «Рисунок» [8]. У візуальному блоці книги вдало дібрано ілюстрації, які дають змогу візуально дослідити відмінності, манеру

та художні техніки, що використовувались художниками у різні періоди розвитку рисунка.

На поч. ХХ ст. існували «... дві тенденції у викладанні рисунка. Реалістична, заснована на традиціях академічного рисунка, її пропагував Ф. Кричевський, керівник майстерні станкового живопису. Митець віддавав перевагу лінійному малюнку, економному в тоні й добре сконструйованому. Другу тенденцію, пов'язану з візантійським мистецтвом та народним примітивом, представляв М. Бойчук, керівник майстерні монументального живопису. Якщо Ф. Кричевський (випускник Петербурзької академії мистецтв) прагнув до реального освоєння натури, то М. Бойчук переробляв натуру, пристосовуючи до завдань монументального мистецтва» [8, 50].

Підтвердження цього можна знайти в дослідженнях мистецтвознавця Л. Членової «Федор

Рис. 7. Т. Яблонська. Малюнок до картини «У старому Києві». 1975 р.

Рис. 8. Г. Якутович. Ася. 1971 р.

Рис. 9. С. Подерв'янський.
Портрет проф. З.Ф. Веселовської. 1985 р.

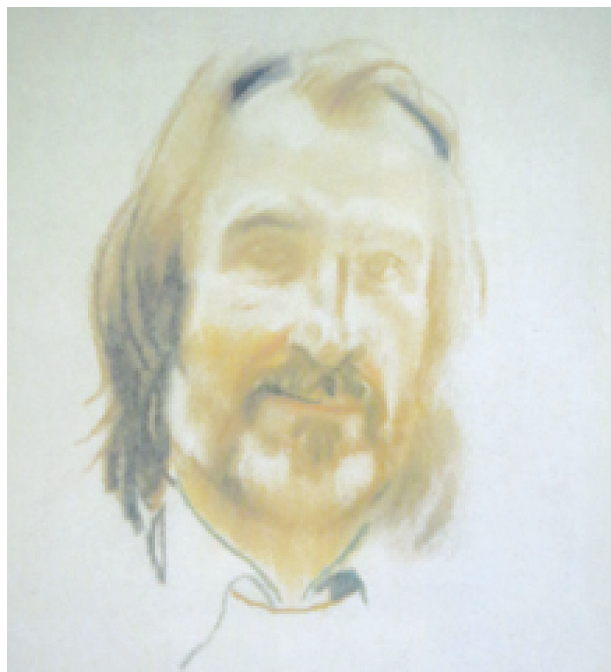

Рис. 10. В. Бистряков. Автопортрет. 1995 р.

Кричевский» [10], О. Майданець-Баргилевич [3], доктора мистецтвознавства Л. Соколюк [7]. У своїх працях вони дають ґрунтовну оцінку творчості фундаторам нового напрямку розвитку українського образотворчого мистецтва.

Так, Л. Членова стверджує: «Кричевский был подлинно национальным художником. Он раскрывал душу народа, его характер. И притом он всегда опирался на высокую традицию, идущую от П. Брейгеля, П.П. Рубенса, Ф. Милле, Г. Курбе — традицию широких обобщений народных образов. Творчество Кричевского не стоит особняком

в украинском советском искусстве. Поиски и проблемы, которые стояли перед молодым советским искусством, возникали и перед художником. Он их разрешал вместе со всеми, и разрешал на высоком профессиональном уровне. С именем Кричевского связано создание новой монументальной традиции в украинской живописи. Он был основателем целой школы в украинском искусстве» [9, 134].

У свою чергу, О. Майданець-Баргилевич зазначає: «Одним з фундаторів школи став видатний художник-новатор, педагог, теоретик, дослідник

Рис. 11. Ф. Кричевський. Молода гуцулка. 1931–1932 рр.

Рис. 12. М. Бойчук. Портрет В. Седяра. 1913 р.

Рис. 13. А. Чебикін. Автопортрет. 1973 р.

Рис. 14. А. Чебикін. Дівчина з яблуком. 1984 р.

мистецтва, професор академії Михайло Бойчук. Основними засадничими принципами школи були: осмислення класичної світової і вітчизняної мистецької спадщини, вивчення українського традиційного народного мистецтва і творче використання вироблених людством прийомів та засобів образотворення — у повсякденній практичній діяльності відповідно до запитів часу» [3, 316].

У 1980–1990-ті роки школа рисунка «... базується на кращих традиціях академічного рисунка, фундаторами якої були Ф. Кричевський, П. Волокідін, В. Касіян, К. Єлева, С. Григор'єв

і багато інших видатних художників і рисувальників» [2, 51] (рис. 11–12).

Значний творчий внесок у справу продовження традиції розвитку академічного рисунка зробив А. Чебикін (рис. 13–14), який своїми вчителями вважав П. Пікассо, А. Матісса та Г. Якутовича. Також важко переоцінити внесок у розвиток українського мистецтва Георгія В'ячеславовича Якутовича, професора, народного художника України.

Так, Ю. Белічко зазначає: «Здобутки Георгія Якутовича сповнюють гордістю за наше

мистецтво і вселяють надію на його майбутнє ще й тому, що митець, при всій його унікальній обдарованості, був лідером у художньому процесі означеного періоду, належав до тих, хто шукав нові шляхи в мистецтві, підносив його на вищі щаблі» [2, 232].

У вступній статті до каталогу «Маестро і учні» Георгій В'ячеславович Якутович дав таку оцінку творчим принципам А. Чебикіна: «Суть цих принципів — це поєднання метафоричної мови символів та знаків з самовідданою закоханістю в пластичні якості графічного матеріалу ... звідси імпровізованість, розкутість ...» [11]. «Графічне мистецтво А. Чебикіна є невід'ємною часткою української образотворчої культури протягом останніх тридцяти років. Його еволюція — закономірний акт розвитку наявних у ньому тенденцій, напрямів, що яскраво віддзеркалюються у творчості того або іншого представника будь-якого виду мистецтва. Складні динамічні рухи, пошуки стилю, форми знаходять вираження у сучасній графіці, вони невід'ємні у мистецькій практиці шанованого далеко поза межами України художника» [7, 72].

Сучасний рисунок як самостійний вид мистецтва було представлено в 1971 р. на Першій республіканській виставці рисунка в Києві. Рисунок, який посів чільне місце серед творів живопису, скульптури, графіки, викликав великий інтерес відвідувачів, вражаючи їх високою майстерністю, глибоким внутрішнім світом, довершеністю композицій. Відтак виставки почали проводитись регулярно, даючи відвідувачам насолоджуватись творами, художніми можливостями різних графічних технік, відчутти характер композицій.

Республіканські виставки рисунка були проведені в 1971, 1973, 1975, 1976, 1978 рр. Остання — V Республіканська виставка — відбулася в 1981 р. Окрім цього, в 1984 р. у Києві завершився цикл виставок для широкого ознайомлення глядачів з мистецтвом рисунка. Ще одна виставка студентських творів рисунка 1945–2009 рр. була проведена в музеї Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, де відбулося і тематичне обговорення стану рисунка, його історичного розвитку в українському образотворчому мистецтві від післявоєнного періоду до сучасності. На цих заходах була експонована велика кількість творів станкового рисунка високого професійного рівня, які дали можливість

порівняти тенденції різних шкіл, розуміння ними сутності рисунка.

На превеликий жаль, сьогодні інтерес до рисунка як самостійного виду мистецтва втрачає свої позиції. Для того щоб перекоонатися в цьому, досить пошукати у світовій мережі «маїстер-класи» з образотворчого мистецтва. Всі вони пропонують поціновувачам уроки живопису. З одного боку, це прекрасно, що люди, які цікавляться мистецтвом, можуть долучитися до процесу творення. Проте це поверхове знайомство з професією художника, де навчання зводиться лише до оволодіння художніми техніками. Під час такого ознайомлення у початківців складається враження, що поглиблені знання з рисунка і живопису отримувати зовсім не обов'язково. Велика кількість виставкових залів, приватних галерей дають можливість виставляти роботи як художників-професіоналів, так і початківців або аматорів. Легка доступність в участі у приватних галереях, з одного боку, спонукає до творчості, а з іншого — надає самовпевненості художнику-початківцю в тому, що, не навчаючись, можна виставлятися нарівні з професійно підготовленими художниками. Тому глядачеві буває складно зорієнтуватися, відокремити «зерно від половини». Особливо це важко зробити не підготовленому молодому поколінню, яке має виховувати свій естетичний смак, любов до національних надбань і традицій на високому мистецтві. Важливу роль у цьому може відіграти професіоналізм художників у рисунку, який здатний викликати великий інтерес і повагу до професії митця, дасть можливість зрозуміти й оцінити його творчість та нелегку працю. Адже професія художника потребує, окрім природної обдарованості, ще й тривалого та глибокого вивчення історії мистецтв, культурології, композиції, пластичної анатомії, перспективи, кольорознавства, роботи над натурними постановками, володіння художніми техніками й матеріалами. Розуміння специфіки творів мистецтва як продуктів художньої творчості, які відображають духовний світ людини, примушують замислитися над тим, якими суб'єктивними якостями повинен володіти митець, щоб створити гідний уваги художній твір [5, 109].

Мистецтво має увійти у свідомість глядача, викликати естетичну насолоду, збагатити його внутрішній світ, сформувати національно свідому особистість.

ДЖЕРЕЛА

1. Алфеевский В. Разговор о рисунке. Рубрика: обсуждаем проблемы творчества / В. Алфеевский // Творчество. — 1985. — № 6 — С. 11.
2. Белічко Ю. Митець століття: Георгій Якутович // Ю. Белічко // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. — 2000. — Вип. 7. — С. 232.

3. Майданець-Баргилевич О. Михайло Бойчук — засновник національної школи монументального мистецтва / О. Майданець-Баргилевич // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. — 2005. — Вип. 12. — С. 313.
4. Крижанівський В. Рисунок під час літньої практики : навч. посіб. / В. Крижанівський. — К. : Мистецтво, 2007. — 152 с.
5. Майстренко-Вакуленко Ю. Передумови виникнення українського станкового рисунка / Ю. Майстренко-Вакуленко // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. — 2008. — Вип. 15. — С. 265.
6. Покотило Г. Концептуальні засади філософсько-естетичної освіти у мистецькому навчальному закладі / Г. Покотило // Українська академія мистецтва : дослідницькі та науково-методичні праці. — 2000. — Вип. 7. — С. 109.
7. Соколюк Л. Проблема національного стилю в українському мистецтві першої третини ХХ століття [Електронний ресурс] / Л. Соколюк // Академія мистецтв України. — 2003. — Вип. 3. — Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=art&id=774
8. Сухенко В. Рисунок : навч. посіб. / В. Сухенко. — К. : BONA MENTE, 2004. — С. 50–51.
9. Федорук О. Емоційність як божий дар Андрія Чибикіна / О. Федорук // Пластичне мистецтво. — 2002. — № 1. — С. 72–73.
10. Членова Л. Федор Кричевский / Л. Членова. — М. : Советский художник, 1969. — 140 с.
11. Якутович Г. Маестро і учні / Г. Якутович // Каталог виставки творів Андрія Чибикіна і учнів його майстерності. — К. : Мистецтво, 1996. — 90 с.
12. Ятченко Ю. Мистецтво рисунка / Ю. Ятченко. — К. : НАУ, 2005. — 200 с.